

تاریخ: ...../...../.....

نام و نام خانوادگی: .....

عشایر

از قدیم سه شیوهی زندگی وجود داشته است. شیوهی زندگی عشایری، شیوهی زندگی روستای و شیوهی زندگی شهری. کوچ‌نشینی از کهن‌ترین شیوه‌های زندگی انسان به‌شمار می‌رود. زندگی عشایری در ایران پیرامون رشته کوه‌های زاگرس به ویژه در قسمت میانی و جنوبی آن شکل گرفته است. چرا؟ زیرا موقعیت جغرافیایی این منطقه و وجود کوه‌های بلند با دامنه‌های سرسبز در مجاورت دشت‌های وسیع، زمینه‌ی مناسبی برای شکل‌گیری این شیوه از زندگی را فراهم آورده است.

عشایر جمع «عشیره» و در اصطلاح به گروه اجتماعی «هم‌خویشاوند» گفته می‌شود. تمام کارهای این گروه هم‌خویشاوند، به صورت دسته جمعی انجام می‌شود. در شیوهی زندگی آن‌ها یکجانشینی دیده نمی‌شود. زندگی اجتماعی عشایر، قبیله‌ای است و از ایل و طایفه تشکیل شده است. در کشور ما هر سال عشایر دوبار کوچ می‌کنند و جابه‌جا می‌شوند. کوچ یعنی جابه‌جایی عشایر همراه با دام از یک محل به محل دیگر. در کوچ عشایر به بیلاق و قشلاق می‌روند. بیلاق به مناطق سردسیری گفته می‌شود که عشایر در کوچ هر سالشان به عنوان اقامتگاه بهاری و تابستانی انتخاب می‌کنند و معمولاً در دامنه‌های بلند کوه و خنک است. قشلاق به منطقه‌های گرمی گفته می‌شود که عشایر به عنوان اقامتگاه پاییزی و زمستانی‌شان انتخاب می‌کنند و معمولاً در جاهای کم‌ارتفاع و دشت‌ها قرار دارد.

زندگی عشایری سه اصل اساسی دارد: انسان، دام و مرتع. مرتع زمینی است که در آن گیاه خودش می‌روید و دام (گوسفند و گاو و اسب و ...) می‌توانند مدتی طولانی از سال را در آن چرا کنند. البته چرای بی‌رویه موجب تخریب مراتع می‌شود. ایل‌های عشایر سه گونه هستند: کوچ‌رو، نیمه کوچ‌رو و رَمه گردان. ایل‌های کوچ‌رو، زندگی‌شان از راه پرورش دام است و وابسته به زمین برای کشاورزی نیستند. ایل‌های نیمه کوچ‌رو زندگی‌شان دوگانه است. هم وابسته به زمین هستند و هم گله‌داری ساده‌ای دارند. آن‌ها محصولاتمانند گندم، جو، حبوبات و سبزیجات کشت می‌کنند. زندگی رَمه گردان‌ها جالب است. آن‌ها برای تأمین غذای دام‌ها و پرورش دام‌ها بدون حضور خانواده دست به کوچ می‌زنند.

صنایع دستی در تأمین زندگی عشایر مهم هستند. صنایع دستی عشایر معمولاً به دام مربوط می‌شود. زنان و دختران عشایر ابتدا پشم گوسفند را می‌ریسند و برای مرحله رنگ‌رزی آماده می‌کنند. پشم گوسفندان بعد از رنگ شدن با رنگ‌های طبیعی، به صورت کلاف درآمده و آمده بافت می‌شوند.

دست‌بافت‌های عشایری با رنگ شاد و متنوع و با طرح‌های برگرفته از طبیعت بافته می‌شوند. در زندگی عشایری زنان عشایر مانند مردان در تأمین معیشت و زندگی خانواده نقش اساسی دارند. در تولید صنایع دستی، رسیدگی به امور خانه، نگهداری فرزندان، دوشیدن شیر گوسفندان آن‌ها مانند مردان تلاش و همکاری می‌کنند. زنان شیر را در مشک می‌ریزند و آن قدر تکان می‌دهند تا از شیر، کره و دوغ و کشک و قره‌قروت تهیه شود.

مشک پوست گوسفندی است که در آن آب هم نگهداری می‌کنند. گفتم آب! آب همیشه در دسترس عشایر نیست و آن‌ها مجبورند از جاهای دور، آب را به چادر خود بیاورند. عشایر، مردمان سخت‌کوشی هستند که سختی‌های محیط را تحمل کرده و با آن کنار آمده‌اند.

با نزدیک شدن زمان کوچ، رئیس ایل با انتخاب محل جدید برای استقرار چادرها، زمان حرکت را اعلام می‌کند و همه اعضای خانواده برای جمع‌آوری چادرها و وسایل زندگی تلاش می‌کنند. وسایل جمع‌آوری شده بر پشت چهارپایان باربر حمل می‌شود. آن‌ها پس از یافتن مرتع مناسب، چادرهایشان را برپا می‌کنند. خانه و سرپناه عشایر، سبک ساده و قابل حمل است به طوری که بتوانند در هر نوبت کوچ، آن را به راحتی مستقر کرده و یا جمع نموده، با خود حمل کنند. آن‌ها در چادرهایی زندگی می‌کنند که در ساخت آن از مصالح ساختمانی استفاده نشده است. چادر رسمی ایلات، «سیاه چادر» یا «بوهون» است. امروزه عشایر بعضاً به دلیل سهولت در حمل و نقل از چادرهای برزنتی، نایلونی و کتانی هم استفاده می‌کنند. تعدادی از عشایر به پرورش شتر می‌پردازند. پرورش شتر یکی از بهترین راه‌های درآمد عشایر به شمار می‌آید. شتر علاوه بر تأمین نیاز عشایر در زمینه‌ی گوشت، شیر، پوست و مو، جهت حمل بار و جابه‌جایی عشایر نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. عشایر به همراه چهارپایان، دام و اثاثیه خود، در مسیر بیلاق و قشلاق از راه‌های سخت و دشوار کوهستانی گذر می‌کنند.

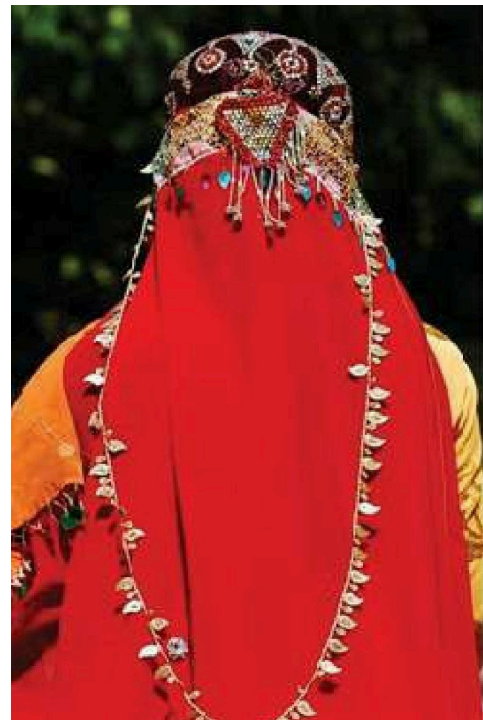

زندگی طبیعی عشایر، مشکلات زیادی مانند نبودن دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی، پایین بودن سطح آموزش و تحصیلات، کمبود آب آشامیدنی سالم و ... را به همراه دارد. کلاس‌های درس دانش‌آموزان عشایر در چادر تشکیل می‌شود. معلم‌های بسیاری در این کلاس‌ها درس می‌دهند و بسیاری از این دانش‌آموزان در درس موفقیت‌های خوبی به دست می‌آورند. از ویژگی‌های دیگر عشایر این است که آن‌ها مردمانی مهمان‌دوست، سخت‌کوش و سلحشورند که همیشه در طول تاریخ از مرزهای کشور عزیزمان ایران محافظت کرده‌اند. سختی و دشواری بیلاق و قشلاق (ایل راه) و زیاد شدن وسیله نقلیه و جاده باعث شده است امروزه عشایر جهت انتقال دام و اثاثیه خود از ماشین، موتور و کامیونت استفاده کرده و چهره سنتی کوچ کمی تغییر کند. همین کمک شدن ایل راه‌ها باعث خطرات زیادی برای دام‌ها شده است و باعث شده عشایر دام‌های خود را با کامیون جابه‌جا کنند. در سال‌های گذشته تمایل به یکجانشینی در بین عشایر بیشتر شده است. در اسکان موقت، مردان عشایر خانواده خود را در یک آبادی بیلاقی یا قشلاقی اسکان می‌دهند، سپس خود به همراه مردان دیگر، دام‌ها را به چرا می‌برند. میل عشایر به زندگی یکجانشینی تغییرات زیادی را در شیوه زندگی سنتی آن‌ها به وجود آورده است.

یکی از معروف‌ترین ورزش‌های سنتی عشایر «کشتی با چوخه» است که در میان ایلات کُرد و تُرک شمال خراسان رواج دارد. چوخه نوعی لباس پشمی و بدون آستین مردانه است که مردان شمال خراسان در فصل‌های سرد سال بر تن می‌کنند. کشتی‌گیران آستین‌های چوخه را بالا می‌زنند و دامن آن را برمی‌گردانند و زیر کمر بند محکم می‌کنند و با پاهای برهنه کشتی می‌گیرند. کسی که پشت حریف را به خاک برساند، پیروز میدان است. به برندگان یک رأس گاو یا یک رأس گوسفند جایزه می‌دهند. طبق آمار سیزده سال پیش یک درصد مردم ایران عشایر هستند. مهم‌ترین ایل‌های عشایر عبارت‌اند از: ایل بختیاری، ایل قشقایی و ایل سَوَن (شاهسون)

ایل بختیاری مهم‌ترین و پرجمعیت‌ترین ایل کوچ ایران است. آن‌ها لر هستند و در استان‌های لرستان و ایلام و کهگیلویه و بویراحمد زندگی می‌کنند. مسیر کوچ آن‌ها از اطراف شهرکرد در استان چهارمحال و بختیاری (بیلاق) تا جلگه خوزستان (قشلاق) می‌باشد. کوچ آن‌ها چهار تا شش هفته طول می‌کشد. قالی‌ها و گبه‌های بختیاری و رنگ‌های زیبای آن و نمدمالی آن‌ها بسیار معروف است. از نمد به عنوان زیر انداز، لباس و کلاه استفاده می‌شود. «چوقا یا چوخا» نوعی عبای مردانه است که با نقش و نگارهایی از خطوط سیاه و سفید بافته شده و اصلی‌ترین پوشش مردان بختیاری است. لباس زنان بختیاری «مینا» نام دارد که نوعی روسری بزرگ است و دور آن با سکه‌های طلایی و نقره‌ای تزیین شده است.

ایل قشقایی ایل مهم ترک زبان ایران است. مرکز اصلی زندگی آن‌ها استان فارس است. محدوده‌ی کوچ آن‌ها جنوب استان فارس می‌باشد. زبان آن‌ها ترکی است و برخی هم به عربی صحبت می‌کنند. آن‌ها هم قالی و گلیم و گبه دارند. پوشش زنان قشقایی چند دامن چین‌دار و بلند است. «آرخالق» نوعی کت آستین بلند و بدون یقه‌ی ساده و گل‌دار است که مردان قشقایی روی پیراهن می‌پوشند. استفاده از کلاه دوگوشی در بین مردان قشقایی رایج است.

ایل شاهسون ایل ترک زبان است که محل کوچ‌شان ارتفاعات آذربایجان می‌باشد. آن‌ها خود را آذری می‌نامند. آن‌ها هم قالیچه و گلیم و جاجیم و سوماک می‌بافند. «سوماک» که در زبان محلی به آن «ورنی» هم می‌گویند. یکی از مهمترین بافت‌های ایل سون است. سرپناه اصلی کوچندگان ایل سون «آلاچیق» و «کومه» می‌باشد. آلاچیق چادر نیمکره‌ای شکل است. لباس زنان آن‌ها شبیه لباس زنان قشقایی است. مردان آن شلوار و کلاه پشمی معروف به «کپی» است. آن‌ها نوعی موسیقی به نام «موسیقی عاشیقی» هم دارند.

برگرفته از کتاب اشکال سکونت در ایران (زندگی عشایری).

نویسنده: زهره سادات عابدی. انتشارات مدرسه. صفحه ۱ تا ۱۰۰